

**КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»
Відділ інформації, реклами, удосконалення методики і
практики бібліотечної роботи**

Іда Фінк:

***Подорож між життям
та смертю***

100 років від дня народження

***Рекомендаційний
біобібліографічний посібник***

Збараж – 2021

УДК 01(477.84)(092)

I 29

Укладач: Н. Сенчишин, *провідний бібліограф відділу інформації, реклами, удосконалення методики і практики бібліотечної роботи КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»*

Комп'ютерний набір: Н. Сенчишин

Відповідальна за випуск: О. Бойко, *директор КУ «Публічна бібліотека Збараської Міської ради».*

I 29 Іда Фінк: Подорож між життям та смертю [Текст]: реком. біобібліогр. посіб. / КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», від. Інформ., реклами, удосконалення методики і практики бібл. роботи; уклад. Н. Сенчишин. – Збараж, 2021. – 23 с.: фотогр.

Цьогоріч виповнюється 100 років від дня народження Иди Фінк-Ландау (1921-2011) – відомої та шанованої у світі польськокомовної письменниці єврейського походження. Вона народилась та провела молоді роки у м. Збаражі та пережила трагедію Голокосту.

Ювілей Иди Фінк, який збігається із скорботними 80-ми роковинами трагедії Голокосту в Україні, є слушною нагодою для пробудження зацікавленості її творчістю, для переосмислення трагедії війни та злочину геноциду.

Адресується учителям, студентам, культурно-освітнім працівникам, а також усім, хто не байдужий до історії краю.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»: <http://www.zbarazh-library.com.ua/written-books.html> ,

або за QR-кодом:

УДК 01(477.84)(092)

© КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», 2021

Востаннє Іда Фінк бачила рідний Збараж у 1942 році. Тоді, з підробленими “арійськими” документами, вони з сестрою втікали з місцевого гетто. У місті залишили батька, могилу мами, ще не усвідомлюючи до кінця, що додому вони вже не повернуться. Іда робитиме це лише у спогадах, які у 80-х роках стануть основою для її книжок.

Іда Фінк, уроджена Ландау, народилася в Збаражі 11 січня 1921 року. Її батьки були єврейською інтелігенцією: батько, Людвік Ландау, був лікарем, мати, Францішка Ландау (з дому Штейн) – працювала вчителькою у місцевій гімназії. Вдома спілкувалися німецькою та польською, хоча себе вважали частиною єврейської спільноти. Після закінчення гімназії, дівчина займалася по класу фортепіано у вищому музучилищі Львова, але саме навчання протривало недовго. Щойно до міста зайшли німці, Ландау повернулися до Збаража, де їм довелося переселитися до гетто.

В місті періодично відбувалися акції: євреїв забирали просто на вулицях, вдиралися в будинки на світанку, тихо оточуючи місцевість. Під час однієї з таких акцій забрали кузена Іди Натана. Що він загинув, родина дізналася не одразу.

Одна із таких акцій остаточно підштовхнула батька Іди до думки, що треба втікати. Принаймні спробувати. Донькам вирішили зробити “арійські” документи. Місцевий фотограф, до якого раніше завжди зверталися Ландау, робить їм фото, двічі бажає, аби вони були на щастя. З документами допомагає місцева полька. Хоча

далеко не всі погоджувалися ризикувати заради порятунку євреїв. Це вже згодом батько Іди розкаже, що пережив, утікаючи. «Розказав, як його зловили і як утік. Як дружина друга, впершись плечима в раму дверей, у такий промовистий спосіб, що не вимагав слів, заборонила йому ввійти. Як пара стареньких – пацієнтів – сховала його на горищі», – коли одні відмовляли, бо за переховування єврея покарання було єдиним – смерть, інші все ж знаходили в собі сили, аби допомогти тим, з ким донедавна мали добрі сусідські стосунки. Чи вижив батько, що трапилося із тіткою та двоюрідною сестрою, дівчата не знають. Згодом виявиться, що до кінця війни дожив лише тато. Утікши із гетто, він спершу переховувався у пивниці в місцевого бджоляра, опісля в його ж родинному гробівці на кладовищі Збаража. Цим бджолярем, найімовірніше, був українець Євген Білинський – пасічник, знаний чи не на всю Галичину.

Після війни Іда залишається в Польщі, виходить заміж за інженера Бруно Фінка, який під час Голокосту втратив усю родину, в тому числі дружину та сина. 1957 році вже разом з чоловіком і дочкою емігрувала до Ізраїлю. Працювала бібліотекаркою, журналісткою на радіо, перекладачкою, однак завжди хотіла бути письменницею. Багато років пропрацювала в

меморіалі Яд Вашем, записуючи розповіді євреїв, які пережили Голокост. На запитання, чи прощає вона тих, хто видавав та вбивав євреїв, відповіла:

«Це філософське питання ... (після тривалого мовчання) Думаю, що ... так. (пауза) Я не настільки жорстока, щоб не зуміти цього пробачити. Але, з іншого боку, коли я замислююся над всім що відбувалося і над собою сьогодні,

після стількох років, то приходжу таки до висновку, що в такому проценні немає повної правди.»

Попри життя в Ізраїлі, свої книжки Іда Фінк писала польською. Незважаючи на це, їй у 2007 році присудили премію Пінхаса Сапіра, якою відзначають найкращих авторів, які пишуть івритом. Для Іди Фінк зробили виняток. Крім цього твори авторки відзначили преміями Анни Франк, польського PEN-клубу та меморіалу Яд Вашем.

Іда Фінк померла 27 вересня 2011 року у Тель-Авіві, вночі з понеділка на вівторок після довгої і страшної хвороби, яка відібрала у неї пам'ять, залишивши неспокій, смуток та біль. До рідного Збаража вона так ніколи і не повернулася. На початку 2000-х в одному з інтерв'ю зізналася: шкодує, що цього не зробила, бо свого часу думала про це, але побоялася...

Твори:

- «Wiosna 1941» (2009);
- «Odplywajacy ogród» (2003);
- «Ślady» (1996);
- «Podróż» (1990, переклад на англійську мову: «The Journey»);
- «Skrawek czasu» (1987, переклад на англійську мову: «A Scrap of Time»).

Українські переклади

- Подорож / Іда Фінк; переклад з польської Н. Римської. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. – 248 с.

Визнання

- премія Анни Франк (1985);
- премія Альберто Моравія (1996)
- спеціальна премія польського ПЕН-Клубу (2003);

- Державна премія Ізраїлю (2008).

У 2002 році спільно німецькі та швейцарські кінематографісти за романом «Подорож» відзняли телевізійний фільм «Останній притулок», на прем'єрі якого в Ізраїлі були присутні обидві героїні – Іда Фінк та її сестра, котрі пережили гетто, табірну роботу, втечу, примусову працю у самому центрі Німеччини.

За мотивами розповідей Іди Фінк у 2008 році було знято фільм «Весною 1941». Дія фільму «Весна сорок першого» розпочинається у 1971 році, коли віолончелістка з світовим ім'ям Клара Планк вперше за багато років приїжджає на батьківщину, де її захоплено зустрічають. Однак знайомі місця оживили в пам'яті події 1941 року, коли її родина рятувалася з міста до якого (як виявляється з діалогів) наближались гітлерівці.

Для того, аби більше людей дізналося про постать і творчість Іди Фінк, голова «Гельсінської ініціативи-XXI» Олександр Степаненко, а також історикиня, дослідниця історії Голокосту, життя і творчості Іди Фінк Тетяна Федорів й голова громадської організації «Вільний світ», поетеса і перекладачка Наталя Пасічник запропонували назвати цей рік в області роком Іди Фінк. Цю ініціативу підтримали Збаразька міська рада й Тернопільська обласна державна адміністрація. На відзначення сторіччя від дня народження письменниці відбудеться літературно-мистецький фестиваль «Повернення Іди Фінк», започаткування літературної премії її імені, відкриття меморіальної таблиці на будинку, де літераторка провела юнацькі роки, вийде збірка її оповідань.

Також ювілей Іди Фінк відзначатиметься в Україні на державному рівні! 15 липня 2021 року голова Верховної Ради України Дмитро Разумков підписав Постанову "Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України "Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2021 році", до якої включено пункти про 100-річчя від народження Іди Фінк та Станіслава Лема!

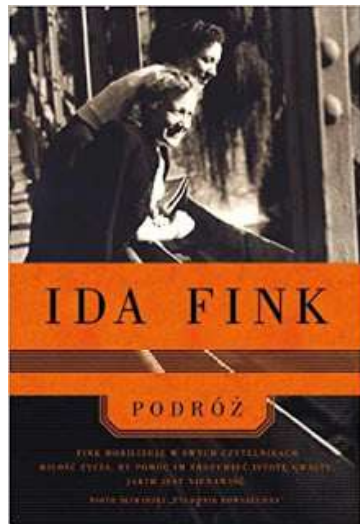
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1656-20?fbclid=IwARoYyoaa-HQEPMBGBynDfWpDqhgIC62uLe1mHpwBd6XV3vriwN_DOBekIocw#Text

Фінк, І. Подорож [Текст]: роман / Іда Фінк ; пер. з пол. Наталка Римська. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. – 246 [1]с. Електронна версія (уривки): <http://www.chytomo.com/texts/ida-fink-podorozh>

Книга розповідає про подорож-утечу двох єврейських дівчат-сестер із окупованого німцями Збаража у... Німеччину – бо де ж іще не шукали б єврейок? Перейнявши імена польок, дівчата мельдуються на роботу до Рейху. Однак приховати те, ким вони є, не завжди вдається, тому доводиться утікати, і знову втікати, перетворюватися на когось іншого, не тільки вигадувати нові імена, а й

створювати нові особистості та цілі життя. Вражає здатність утікачок грати ролі – які тільки таланти не відкриваються під впливом стресу! Ще більше вражала роль у тому, куди поверне лінія життя, випадку та людей, котрі їм зустрічалися. А людиною з великої літери може стати будь-хто, незалежно від національності, займаної посади, місця проживання та віросповідання...

Родина Іди Фінк, яка згадується у романі «Подорож»

Францішка Ландау (Штейн)

Мати Іди Фінк, народилась у Відні 8 вересня 1892 року. Працювала вчителькою у місцевій приватній гімназії ім. Генріка Сенкевича.

Померла від раку 1942 року.

Людвік Ландау

Батько Іди Фінк, народився 27 квітня 1889 року у м. Збаражі. Доктор медицини, працював лікарем у Збаражі.

Із серпня 1945 р. – лікар-хірург у м. Клодзко (Польща). У 1957 році виїхав до Ізраїлю.

Помер у 1964 році.

Стефанія Штейн

Тітка Іди Фінк, рідна сестра матері. Народилась у Відні. До війни проживала в м. Катовіце (Польща), в час війни – у Збаражі.

Загинула під час винищувальної «акції» 1943 року.

Сабіна Зейдман (Ландау)

Тітка Іди Фінк, рідна сестра Людвіка Ландау (батька). Народилась 23 березня 1896 року.

Загинула у Збаражі восени 1942 року.

Берта Зейдман

Двоюрідна сестра Іди Фінк, донька Сабіни Зейдманн. Народилась 21 січня 1923 року, у Відні.

Загинула у Збаражі 1942 року.

Натан Гіриггорн

Двоюрідний брат Іди Фінк, син Юлії та Шимона. Народився у Збаражі 1924 року.

Загинув у Янівському таборі 1943 року.

Fink, I. Skrawek czasy [Tekst] / I. Fink. – Warszawa : Anekc, 1987.
– 103 s.

Zbiór opowiadań o losach Żydów z małych miasteczek i wsi w czasie okupacji niemieckiej w Polsce, którzy nagle stanęli w obliczu zagłady.

Збірник історій про долю євреїв із малих міст та сіл під час німецької окупації в Польщі, які раптово опинилися під знищенням

Fink, I. Ślady [Tekst] / I. Fink. – Warszawa : WAB, 1996 – 240 s.

Ślady to opowieści Żydów zagrożonych, ściganych jak zwierzęta, pędzonych na śmierć, którzy mimo to nie przestają być ludźmi. Nawet gdy w swych słabościach i sile kurczowo trzymają się życia. Wydarzenia, wobec których literatura mogłaby zdawać się bezradna, opowiedane są językiem oszczędnym i powściągliwym. Niewielu jest twórców, którzy potrafią tych spraw dotknąć tak celnie, bez fałszu i patosu. Ida Fink, pisarka izraelska pisząca po polsku, bez wątplenia należy do tych nielicznych. W swoich opowiadaniach przechodzi od krzyku do milczenia, od ludzkiej nędzy do wielkości lub przynajmniej tęsknoty

do niej. Dokumentalne sprawozdanie z potworności Zagłady przeplata się w nich z liryzmem. Najnowszy tom prozy Idy Fink, podobnie jak tłumaczone na wiele języków opowiadania "Skrawek czasu" i opowieść "Podróż", przywołuje doświadczenia wojny i zagłady. Ida Fink, jedno z pierwszych nazwisk współczesnej prozy polskiej, znana bardziej na zachodzie niż w Polsce, którą opuściła w 1957 roku, jest również znakomitą

dramatopisarką, o czym świadczą zamykające prezentowany zbiór słuchowiska.

Сліди - це історії про зникаючих євреїв, яких переслідують, як тварин, загнаних на смерть, які досі залишаються людьми. Навіть коли вони чіпляються за життя в своїх слабких і сильних сторонах. Про події, перед якими література може здатися безпорадною, розповідається скупкою і стриманою мовою. Мало є митців, які можуть торкнутися цих питань так точно, без брехні та пафосу. Іда Фінк, ізраїльська письменниця, яка пише польською мовою, безперечно, одна з небагатьох. У своїх оповіданнях вона переходить від крику до тиші, від людської біди до величі або, принаймні, туги за нею. Документальна розповідь про жахи Голокосту переплітається з ліризмом.

Fink, I. Odplywajacy ogród [Tekst] / I. Fink. – Warszawa : WAB, 2003. – 330 s.

W skład tomu opowiadań *Odplywajacy ogród* wchodzi głośne i nagradzane na świecie opowiadania z tomów *Skrawek czasu*, *Ślady* oraz sześć nowych tekstów. Będzie to najpełniejszy obraz twórczości pisarki, która ukazuje świat holokaustu, świat skazanych na śmierć, od wewnątrz, widziany oczami ofiar i tych nielicznych "ocalonych od następnego razu". Nie ma w jej opowiadaniach epatowania brutalnością i okrucieństwem, nie ma wzniosłości ani patosu. Jest skupienie nad szczegółem, wrażliwość i głęboka prawda psychologiczna.

До збірки оповідань «Захоплюючий сад» увійшли відомі та відзначені нагородами історії із «Обривків часу», «Слідів» та шести нових текстів. Це буде найповніша картина творчості письменниці, що показує світ Голокосту, світ приреченого на смерть, зсередини, як це бачиться очима жертв і небагатьох, «врятованих наступного разу». У її розповідях немає сліпучої жорстокості, немає піднесеного та пафосного. Тут є увага до деталей, чуйність і глибока психологічна правда.

Fink, I. Wiosna 1941 [Tekst] / I. Fink. – Warszawa : WAB, 2011. – 200 s.

Po wkroczeniu Niemców na wschodnie ziemie Polski w 1941 roku żyjący na tych terenach Żydzi rozpaczliwie szukają schronienia. Artur i Klara wraz z córeczką uciekają na wieś, do Emilii, chłopki, której mąż zginął na froncie. „Dobry wygląd” umożliwia Arturowi przebywanie na zewnątrz. Klara i ich córka są brunetkami o ciemnej karnacji, dlatego całe dni spędzają w kryjówce na strychu. Ich świat to fragmenty obrazów widziane przez szpary w ścianach. Wkrótce między Arturem a Emilią rodzi się uczucie...

Opowiadanie Rozmowa Idy Fink to najważniejsze, choć nie jedyne źródło inspiracji twórców Wiosny 1941, polsko-izraelskiego filmu w reżyserii Uriego Barbasha. Pisarka patrzy na świat Holokaustu oczami ofiar i tych, którzy ocalili „do następnego razu”. W jej lakonicznych i świetnie skonstruowanych opowiadaniach nie ma wzniosłości ani patosu, jest skupienie na szczegółach, wrażliwość i głęboka prawda o człowieku. Twórcy filmu wybrali tę samą optykę.

Після вступу німців на східні території Польщі в 1941 році євреї, які мешкають у цих районах, відчайдушно шукають притулку. Артур і Клара з дочкою втікають у сільську місцевість, до Емілії, чоловік якої загинув на фронті. «Гарний вигляд» дозволяє Артуру залишатися надворі. Клара та їх дочка – темношкірі брюнетки, тому вони проводять всі дні в схованці на горищі. Їхній світ складається з фрагментів картин, що проглядаються крізь щілини у стінах. Незабаром між Артуром та Емілією народжується почуття ...

Історія-розмова Іди Фінк є найважливішим, хоча і не єдиним джерелом натхнення для творців весни 1941 року – польсько-ізраїльського фільму режисера Урі Барбаша. Письменниця дивиться на світ Голокосту очима жертв та тих, хто вижив "до наступного разу". У її лаконічних та добре структурованих оповіданнях немає піднесеного та пафосного, зосередженість на деталях, чуйність та глибока правда про людину. Творці фільму обрали ту саму оптику.

«Читання текстів Іди Фінк дарує бачення Голокосту через справжні людські долі. Не через цифри, які, зрештою, мало кого бентежать. Не через констатацію мільйонних жертв, ритуальні промови політиків, правничі висновки про ознаки геноциду й таке інше. Її історії дуже справжні. І ця справжність вражає більше, ніж будь-яка страшна вигадка.....

Осмилення трагедії Голокосту для Європи та й цілого людства можна вважати одним із чинників єдності людства й братерства. Ця людська спроможність пройти через спільний біль та співпереживання є й свого роду імунітетом до «бацили тоталітаризму», до повторення епідемій самознищення, які принесли з собою сталінізм і фашизм. Ті, котрі свідомо, або несвідомо намагаються відсторонитися від цього знання та співпереживання, по-перше, мимоволі стають сторонніми, чужими, незрозумілими у світі, який прагне встояти на засадах права й гуманістичної моралі, опиняються поза гуманістичною єдністю. А по-друге, вони є більш загроженими до повторення катастроф.

У текстах Іди Фінк немає звинувачень, пафосних фраз, висновків. Вона не намагається щось доводити, когось перекричати. Її мова дуже тиха, щира й довірлива. Але невпинно підштовхує до співпереживання та роздумів, до спроб осмилення минулого. До висновків читач повинен прийти самостійно. І цей шлях вимагає певної внутрішньої роботи, зусиль, зазірання всередину себе. Я припускаю, що врешті-решт у нього складеться розуміння, що люди не повинні відгороджуватися одне від одного, а поважати людську гідність і знаходити порозуміння.»

Олександр Степаненко
голова «Гельсінської ініціативи-XXI»

«Мене захоплює, що Іда Фінк народилася у Збаражі, як і я. І мені й досі соромно, що дізналася про неї лише десять років тому. Коли «Подорож» вийшла друком у перекладі Наталки Римської, я саме опрацьовувала базу імен жертв Шоа, Катастрофи (так євреї називають Голокост). Ця база – зведені дані про загиблих під час Голокосту, їх збирає та оприлюднює меморіальний комплекс Яд Вашем у Єрусалимі. Цілковитою несподіванкою стали листи-свідчення Іди Фінк про своїх

родичів, котрі загинули у цей страшний час. Так я дізналася, що Давид і Натан, тітка Сабіна і її донька Берта, тітка Стефанія і всі ті, про кого пише у Іда Фінк, – люди, котрі жили у Збаражі задовго переді мною. Це мене дуже вразило та спонукало шукати й дізнаватися про них. Через історію родин я відкривала для себе історію свого містечка.

Приміщення колишньої гімназії

У Збаражі можна відшукати чимало місць, котрі Іда Фінк згадує у творах. Залишилося будівля польської гімназії імені Генрика Сенкевича, де навчалася письменниця, і працювала її мама Францішка Ландау. Тепер це частина монастиря отців бернардинів

(нині будівля монастиря і костел на балансі Національного заповідника «Замки Тернопілля»). Приміщення, що колись слугувало навчальним корпусом місцевої польської гімназії, розташоване ліворуч храму святого Антонія.

Лазня

Інша будівля, про яку часто згадує у творах Іда Фінк, – лазня чи, як у Збаражі її називають, баня. Дуже моторошне місце. Жодного разу не була всередині, нині там, здається, магазини чи склади... Як зазначає Іда Фінк,

а також ті, котрі вціліли у Голокості, це був «пункт збору» збараських євреїв перед відправкою «транспортами» до табору смерті у Белжеці. Окрім будівель, залишилися річка та стежка понад нею, вигін, Базаринецький став, замковий пагорок, гробівець «бджоляра»..

А ще ж вцілів будинок Іди Фінк. Я натрапила на його слід, працюючи із архівними документами у Варшаві. В Єврейському історичному архіві імені Емануеля Рінгельблюма зберігається книга, куди в 1942-1943 роках вносили імена мешканців Збаража, котрі сплачували данину окупанту – там я знайшла запис про родину Людвіка Ландау, батька Іди, та адресу мешкання сім'ї. Вони були сусідами відомого лікаря Баграта Матиняна. Я точно знала, де його будинок, а тому змогла вирахувати, який дім належав родині Ландау.

Іда Фінк писала про наше місто і про нас. Читаючи її твори, можемо досить легко впізнати ці місця навіть тепер, через вісімдесят років. Для мене Іда Фінк присутня всюди. Часто розглядаю рідний Збараж крізь призму рідного міста Збаража Іди Фінк, а також через її твори.

В інтерв'ю «Шрам пам'яті» (розмову провадив Станіслав Бересь у Тель-Авіві) Іда Фінк говорила, що почала писати лише, «коли біль зумів говорити». Тоді їй було близько 60 років. У творах вона про це не згадує. У інтерв'ю говорить, що носила всі ті страшні події у пам'яті та вичікувала на дистанцію, з якої побачити пережите можна буде не спокійно, але значно виразніше.

Колишнє село

близьких і тому, можливо, її твори додають тим загиблим певного тривання, зберігають пам'ять про них. У цьому я вбачаю особливу цінність її творчості.

«Подорож» є в місцевій бібліотеці. Кажуть, користується попитом, тому частина містян знає про відому письменницю Іду Фінк. Але цього замало. Можливо, відзначення сторіччя з дня її народження дасть нагоду розповісти про неї більше і більшому колу небайдужих.»

На мою думку, їй йшлося про необхідність говорити про свій досвід. У «Подорожі» та оповіданнях Іда Фінк пише про події свого життя чи своєї родини, друзів чи знайомих. Вона втратила під час Катастрофи багатьох

***Тетяна Федорів
історикня, дослідниця історії Голокосту, життя і
творчості Іди Фінк***

«Польська література загалом стала для мене шляхом до себе. Багато пояснила про місце, де я народилася, про галицькі міста й містечка.

Іда Фінк з покоління моєї бабці: бабця народилася 1923, а Іда Ландау 1921 року. Голос письменниці й голоси людей з її оповідань – це ті інші голоси, яких я не могла почути, виростаючи у селі під Львовом, коли

ані євреїв, ані поляків уже не було. Попри те, що це польська авторка, вона розповіла мені про мене, про світ, в котрому народилися мій дід і бабця, пояснила, в якому контексті вони формувалися.

Для мене був важливим і такий біографічний збіг. Іда Фінк навчалася у Львівській консерваторії ім. Кароля Шимановського, а я – у дитячій музичній студії при консерваторії.

Письмо Іди Фінк дуже мінімалістичне, хоча за деякими деталями можна зрозуміти, що то мова з наших теренів. Її твори – стиснений, як пружина, запис досвідів. Описане вражає тим, про що воно говорить і не потребує стилістичних прикрас. Іда Фінк почала писати у зрілому віці, коли обурення, здивування, пристрасті відійшли, а спогади не давали спокою.

Так розумію, що ціле життя Іда намагалася довідатися, як ці люди загинули, бо всі вони жертви Голокосту. Вона пише про дуже людські, дуже прості речі. Про себе та сестру, про сусідів, родичів, знайомих. Вона повертає їх із небуття.

Дівчата, котрі працюють на земляних роботах, щовечора чують, як від'їжджає потяг, і вони знають, куди він прямує. Розуміють, що їх теж у ньому везтимуть. Одна кожної вільної хвилини читає роман Ромена Роллана «Жан Крістоф» – а це величезний твір у чотирьох томах. І вона хоче встигнути. Молоді дівчата припускають, що вже не встигнуть пізнати кохання...

Жах описаного наздоганяє через детальки. Там нема патетики, тільки історійки. Збараж, околиці, Львів, трохи Тернополя – всі ці населені пункти навіть неназвані, вказана тільки перша літера – таке враження, що й не важливо, про яке саме міста йдеться. Важливо, що все це відбулося, що одні люди іншим таке зробили. Ці історійки розповідають історію наших земель, про котру тільки останніми роками почали говорити, а коли я тільки починала перекладати твори Іди Фінк, інформації було ще менше. Тому мені йшлося про те, аби показати: таке відбувалося поруч.

Іда Фінк нікого не засуджувала та не моралізувала: розуміла, що так функціонує суспільство. Вона просто фіксувала. У таборі праці вони з сестрою були під польськими

документами, але інші здогадувалися, що дівчата не зовсім польки. Одного разу, дякуючи за написання листа додому, неграмотна дівчинка-гуцулка каже Іді: ви така добра, а тут кажуть, що жидівка. Іда запитує, чи жида не такі ж люди, як інші, мовляв, тим, хто таке каже, в голові помішалось, на що чує: та то хіба вам в голові помішалось. І такі фразочки проскакують раз у раз, Іда на них не зупиняється. І це мене вражало – те, як такі фразочки впливають на наші дії в екстремальних умовах. Наскільки велику ревізію треба робити того, що в голові, що ми виносимо з дому, з найближчого оточення. Наші звичні фразочки чи порівняння не невинні, бо мова нас формує.

Коли ми думаємо категоріями поляк, єврей, то можна міркувати, що Іда Фінк нічого до нас має – бо ж по війні мешкала у Польщі, відтак – Ізраїлі. Проте вона більше до нас має, ніж то ми собі могли би подумати.

Досвід, описаний Ідою Фінк, – досвід екзистенційний, тобто життя на межі. І такий досвід, на жаль, універсальний – досвід межових ситуацій – досвід виживання. І тому її тексти це не історична література, а надзвичайно живі документи про людину – наші вибори та слабкості, про все те, що є нами.»

Наталка Римська
Перекладачка, редакторка, есеїстка

«Іда Фінк народилася в освіченій єврейській родині у Збаражі, вчилася у Львівській консерваторії і після нацистської окупації потрапила разом із родиною до гета. Як і героїні її «Подорожі», вона з сестрою втекла з гета і переховувалася до кінця Другої світової війни. Пізніше мешкала в Польщі, а від кінця 1950-х – в Ізраїлі. Тема Голокосту є центральною для її творчості. Письменниця отримала

декілька премій, була членкинею Спілки польськокомовних авторів Ізраїлю, а її твори перекладено багатьма мовами.

Історія подорожі (а фактично втечі) сестер-єврейок, які видають себе за польок, із західноукраїнського міста до Німеччини, їхнє переміщення німецькими містами і селищами, роботи на заводі і фермах, вочевидь, автобіографічна. Та скільки в тексті документального матеріалу, а скільки вигаданого, знає лише авторка. Художній елемент і композиція твору виразні, життєві колізії зримі, персонажів наділено живою неоднозначністю поведінки.

У тексті є дві подорожі. Перша – сповнена небезпек, багаторазових змін імен та вигаданих історій життя, до яких дівчата вдаються, щоб вижити. Друга (епілог) – подорож-повернення оповідачки за декілька десятиліть після Другої світової війни до міста, де вони із сестрою ледь не потрапили в руки гестапо. Остання частина книжки скидається на самостійну новелу, але додає текстові важливих нюансів.

Антропологічно і психологічно різні дівчата, із підробними документами – польки, що їдуть на примусові роботи, переміщуються на захід до Німеччини. Декілька разів уникають ув'язнення або відправлення до таборів смерті, двічі їх викривають, двічі вони змушені тікати, ночувати в лісі-полі, переховуватися. У «Подорожі» є декілька яскраво виписаних втеч – з гета, з міста, з табору робітників, де їх підозрюють і ненавидять дівчата-неєврейки. І поруч із цим постійним існуванням у граничній ситуації, на межі життя і смерті – неймовірна здатність оповідачки помічати красу природи, прикмети різних ландшафтів і міст Німеччини, особливості культури й побуту. Український текст «Подорожі» сповнено таких фрагментів, у яких лексична влучність дає змогу передати естетично й психологічно багаті переживання.

Особливо уважна Фінк до зображення чоловіків і жінок, яких зустрічають сестри: поляків, українок, німців різного походження, рівня освіти і культури, ворожих до євреїв і таких, що свідомо прагнуть їм допомогти або просто роблять вибір, що відкриває сестрам можливість порятунку. Таких персонажів у романі близько двох десятків. Поведінка і мотиви, суперечливість дій і слів деяких із них так і залишаються

загадкою (наприклад, дії Шмідта або пекаря-фермера та його дружини; поєднана із лицемірною приязню підлість дівчат у таборі для робітниць). Про подальшу долю одних авторка натякає кількома реченнями, доля інших залишається таємницею.

Жінки і чоловіки, яких сестри зустрічають, працюючи на німецькому заводі і фермах, є різними, і в дівчат із ними також складаються різні стосунки. Серед другорядних персонажів роману трапляються яскраві світлі постаті (Галинка, Стефан, Генік). Вражають лаконічні описи коханого оповідачки, Маріяна, і декількох чоловіків, із якими в головної героїні могли би скластися романтичні стосунки. Та поруч із приязню і допомогою – ненависть, підлість, постійна небезпека викриття. Тому Фінк приділяє так багато уваги майже позбавленому емоцій описові побутового антисемітизму, його викривленій логіці й огидній повсякденній практиці.

Власне стосунки Я та Інший, Я і Чужинець, Я і Ворог виявляються головним мотивом книжки. Важливою темою роману є любов сестер одна до одної, взаємна турбота і постійно поновлювана тривога та окреслена ескізно і майстерно любов до батька. Авторці вистачає декількох речень, щоб сказати про суперечливу сув'язь переживань, які охоплюють і навіть паралізують героїню-оповідачку, коли її рідним загрожує смерть, а таких епізодів у романі багато, і їхня психологічна щільність вражає. Не відпускає увагу й екзистенціальна щільність, якою позначено опис переживань героїні, змушеної заради порятунку грати роль інших дівчат – вигаданих, але таких, що поступово захоплюють все її єство. Зміна імен і пошук знаків, які можуть щось промовляти до людини, що живе під загрозою смерті, – ще один повторюваний у романі мотив, який потребує окремого аналізу.

Український текст «Подорожі» лексично багатий і стилістично гармонійний. Наталці Римській вдалося засобами мови передати відмінності настрою, якими позначено різні розділи книжки. Особливо зазначу, що в композиції роману важливу роль відіграє і своєрідний змінний темпоритм, який супроводжує прискорення або сповільнення перебігу подій.

Перекладачка приділила цьому достатньо уваги і зберегла хитку ритмічну гармонію, важливу для «Подорожі».

Юлія Ємець-Доброносова
Філософ, письменниця, есеїстка
м. Київ

Федорів, Т. Місто та люди Іди Фінк [Текст] / Тетяна Федорів; відп. ред. Наталія Пасічник; фотогр.: Тетяна Федорів, Олександр Степаненко. – Тернопіль: ГО «Вільний світ», 2021. – 32 с.: фотогр.

У даному виданні зібрані світлини Збаража різних авторів. Фото доповнені уривками тексту з роману Іди Фінк «Подорож». Зібрані фотографічні та текстові матеріали дадуть змогу зануритися в атмосферу міста, яке описує у своєму романі авторка. Читач побачить ті місцини та тих людей, котрі зустрічаються на сторінках книжки. Це допоможе краще зрозуміти, яким було місто та хто ті люди Іди Фінк.

Ванзеляк, Г. Іда Фінк: «Обов'язок пам'яті змушує мене до цього повертатися...» [Текст] / Г. Ванзеляк // Свобода. – 2017. – 5 трав. – С. 4: фотогр. – (Неопалима купина).

У Тернопільській ОУНБ відбулась презентація першого українського видання уродженки м. Збаража Іди Фінк.

Парова, Н. Довге повернення до рідного дому [Текст] / Н. Парова // Народне слово. – 2021. – 2 квіт. – С. 3. – (почат.).

Парова, Н. Довге повернення до рідного дому [Текст] / Н. Парова // Народне слово. – 2021. – 9 квіт. – С. 3: фотогр. – (закінч.).

Романенко, Л. Іда Фінк повернулася додому [Текст] / Л. Романенко // Нова Тернопільська газета. – 2017. – 3-9 трав. – С. 6: фотогр. – (Kultura).

27 квітня у Тернопільській ОУНБ репрезентували книгу єврейської письменниці зі Збаражжя, а також впродовж 18-29 квітня першу книгу Іди Фінк українською мовою представили у Львові, Бучачі, Чорткові, Збаражжі та Києві.

Ткачов, С. Фінк Іда – ізраїльська письменниця [Текст] / С. Ткачов, В. Ханас // Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2008 –Т. 3. П-Я. – С. 521.

Іда Фінк [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Іда_Фінк, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 15. 06. 2021.

Наталка Римська: «Тексти Іди Фінк розповідають нашу історію» [Електронний ресурс] // Книгобачення. Український видавничий портал. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://knyhobachennia.net/?category=2&article=3539>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Небесна, І. Руїни пам'яті Іди Фінк: як уродженка Тернопільщини стала одним із найвідоміших голосів Голокосту [Електронний ресурс] / І. Небесна // t^oerminovo. Терміново новини Тернополя. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://terminovo.te.ua/news/46216/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Презентація книги Іди Фінк «Подорож» у рамках Дніпровського історичного клубу [Електронний ресурс] // ТКУМА. Український інститут вивчення голокосту. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://tkuma.dp.ua/ua/prosvescheniye/istoricheskij-klub/1555-prezentatsiya-knigi-idi-fink-podorozh-u-ramkakh-dniprovskogo-istorichnogo-klubu>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Стартувала громадянська кампанія «Рік Іди Фінк на Тернопілля» [Електронний ресурс]: [відео] // TV-4. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://tv4.te.ua/стартувала-громадянська-кампанія-пи/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Степаненко, О. «Гельсінська ініціатива – XXI» підтримує ідею відзначення «Року Іди Фінк на Тернопіллі» [Електронний ресурс] / О. Степаненко // НСПУ. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://nspu.com.ua/novini/gelsinska-iniciativa-hhi-pidtrimuie-ideju-vidznachennya-roku-idi-fink-na-ternopilli/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Степаненко, О. Іда Фінк: читати, аби розуміти [Електронний ресурс] / О. Степаненко, Т. Федорів, Н. Римська // ZBRUC. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/105408>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

Федорів, Т. Місто та люди Іди Фінк [Електронний ресурс] / Т. Федорів // CULTURE. PL. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: <https://culture.pl/ru/article/misto-ta-lyudi-idi-fink>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 15. 06. 2021.

Федорів, Т. Хто на фото? Або велика родина Людвіка Ландау [Електронний ресурс] Т. Федорів // Гельсінська ініціатива – XXI. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: http://21.helsinki.org.ua/index.php?id=1617561241&fbclid=IwAR1jNm_uQkIC-d6MRZwi32pV0Fo145IeT3SP3k9ndyVzHOMu0xe0zvrdUOI, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 15. 06. 2021.

Чому цей рік на Тернопільщині – рік Іди Фінк? [Електронний ресурс] // Терен. Тернопільські експрес-новини. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://teren.in.ua/2021/04/28/chomu-tsej-rik-na-ternopilshhyni-idy-fink/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 21. 06. 2021.

